

Тат $\frac{с}{149}$
ИЗ ФОНДА РЕДКОЙ И СТАРОЙ
КНИГИ

Цена 1 р.

ИЗБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ

Татский язык

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

ВИХДЕ ОМОРЕ
СТИХОТВОРЕНИЯГЪО

ДАГЕСТАНСКОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1941

Тат. С
149

ИЗ ФОНДА РЕДКОЙ И СТАРОЙ
КНИГИ
М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

ВИХДЕ ОМОРЕ
СТИХОТВОРЕНИЯГЬО

ПЕРЕВОД СОХДИ
ДАНИИЛ ДЕРБЕНТСКИЙ

X

ДАГЕСТАНСКОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1941

КАВКАЗ

Эдесдин гъисмет жогъиле рузгъойме,
Эзишму дурумгеш, о, южные догъгъо,
Весси едов бире мимуну гъе э ергъо:
Этегъер ширине мэгъни ватане,
Хосденуым Кавказа!

Гъэил гъисди ме вир сохдем дедере.
Оморени э ёрме шохъонгумгъо —
У гуъзеле сесгъой энэ сэхърогъо.
Эзи кор хосденуым у дохъоргъоре,
Хосденуым Кавказа!

Э у догъгъоревоз бэхдлуь бируым ме;
Эришму хъэсретуым, рафди пенж салгъо.
Э унжо дирем ме дуь раче чумгъо;
Э ёр оморенге тенг бире дуьлме:
Хосденуым Кавказа!

НЕНЕМ-НЕНУЙ КАЗАКИ

Хис, гуъзеле хэлефлейме,
О, ненем-ненуй.
Денишири астала менг
Рач э хэненуй.
Мисохум ме ихдилотгъо,
Мэгъниш михунум;
Чуме сэхд сох, виниш ховгъо
О, ненем-ненуй.

Шаргъой Терек зере эз лов ю,
Сохдени шэхде
Кинлуь чеченц нуьшде э ён ю
Хэнжел тиж сохде;

Ве бебейтуьш о, солдати,
Э женг сэхди у:
Хис, мекеш туь хижолети,
О, ненем-ненуй.

Келе бире, мидани туьш
Гъизгъине вэхде;
Э кул эн гъэсб миварай туьш
Туьфенге гуьрде.
Зар микешуым ме э егъер
Ве мидуь у нур...
Хис ачлей ме, хис туь шекер,
О, ненем-ненуй.

Игид—жоборд мибоши туь
Ве казак эз дуьл
Рэхъ мисоху туьре дедей туь.
Михэнди чуьн гуьл...
О, ченгъадер тэхъле гъэрсгъо
У шев тигъи мибу
Хис туь ширин, нобот ловгъо,
О, ненем-ненуй.

Э келе гъэм мипуьчуьм ме
Гъе туьре э
Согъ руз дугъло михогъум ме
Туьре э ёр гуьрде;
Э хори кес гъэриб бире.
О, ки мидануь
Хис, тейте туь тенги дирэ,
О, ненем-ненуй.

Мидуьм этуь, о, севгили
Суретеш э рэхъ;

Дугло хосде уре мегери,
Мисохи рач мэхь.
Э вэхд эн женг, дедей эз ёр
Воре фурмуш бу...
Хис глэзизе шив раче дор,
О, ненем-ненуй.

МУЪРДЕИ ПОЭТ

Муърд рафд поэт!—жун есири —
Офдо, эз беде фитноигьо,
Гъургъушу э сине, дерд эдуъл дери,
Муърд э жоборде серево!..
Дуъл эн поэт не вегуърде
Гъич е чуькле гъэгърилереш,
Э гъэршуй дуьшме женг берде
Тек у...куьшде омо зутеш!
Куьшде омо!..Чуьй гьиркегьо,
Буше хъуърмет ве пуче хор,
Ве негьогъэ хъэйф беригьо?
Гъисмет гъечи нори гъэрор!
Ишму нисд-ми мисохдитгьо
Пиш, зурбое талант юре
Эй кеф ишму эловлемиш
Сохде сер гуърде пожаре?
Чуьй? шорбошит...—у песини
Гъэзобе невегуърд э дуъл:
Муърд чуьн уьшуьгъ гуьзел, гений,
Пажире омо глүьзете гуьл.

Э темевоз, уре куьшдегор
Зарб сохде зе...кумек нисд де:
Буше тие дуъл сохде дуз кор,
Тапинжеш не лерзи э дес.

Чуь муьг!уьжубзи?..о эз дури
Чуьн сад жуьр гъэчэгъ талашчи
Эй палунде мозол ве чин
У э лойму шенде омори;
Михэндуьсд у, бу руьхшенди
Эй ю гъеме глэдотгьойму;
Нидо глүьзет э коргьойму;
Э и хунлуь минутиш у
Нидануьсд эсер чуь дес тик гуьрди!..

Уш куьшде омо—офдо э гъовре,
Чуьн у певец, мэг!луьмсуьз, оммо глэзиз,
Ревность чуь зобу лап усол бире,
Хунде мэг!нигьо э зурбое сес,
Офдо уш гурунд эз бирэхьме дес.

Эйчуь эз шолуме наз ве хуше дусдигьо
Э и хъуьме бэхиле дуьнбегъ у пой но,
Эй дуьл азади ве эловлуье муьгъбет?
Эйчуь дес до у э элчегъэ фитнокоргьо,
Эйчуь бовор сохд у э дургуне гофгьо,
У, гье эз глэили бугьо эгъуьл инсонет?..

Вегирде суьфдеи тож гуьлире эз ю,
Эз телуь ве велгьо гъуьч сохде венорет:
Рэхьмсуьз э глүьзетлуье сер ю
Пэхьники дерзегьо вогъундет;
Зэхьэрлуь сохде омо песини минут ю
Э мерге хэндей руьхшенде дуьшмеревоз,

Ве муърд у—домунде зурбо гъэгър э дуьл ю,
Э пэхьние хъэйф фурмунде имидевоз.
Сес гуьзеле мэг!нигьо поисд,
Ниёв гене де сес эню:
Тенг ве зулмети приот певец.
Ве муьгър вери э ловгьоюш.

Эй, ишму поколюь гьумолет
 Кукгьой эз нэгллет тэглрифлюь бебегьо,
 Комигьо эзир пой глонире хьэл сохдет
 Эз вози мозол гьэгьри бирейтгьо!
 Эй, ишму, э тэхдгьо нуьштейтгьо жоллодгьо,
 Дуьшменгьой азади, эн гений ве хэлгьит!
 Пэхьнинит эзир велггьой эн законгьо,
 Э пушошму гьисд суд ве дузи—лол бошит!..
 Оммо гьисд, гьисди суд худои—эй бедгьо!
 Ве гьисд суд эн гьэгьиш: гузети ишмуре.
 Эй энугуьнжо нисд е зенггьой эн суьрхгьош,
 Пушоки дануьсде у биней коргьоре.
 Ве кумек нибу де увэхди гьич е чиш
 Ченгьэдер сохдитгеш хьэрекет,
 Ве шуьсде ниданит э гьемей сие хун ишмуревозиш,
 Эри гуьногьсуьзе хун поэт!

РУССКАЯ МЕЛОДИЯ

Э эгьуьлме дуйньёгьиге гуьнжундем,
 Ве образгьой уьзге жире чигьоре;
 Ишуре дорем форм, оммо нум недорем;
 Вой зере зуьглбе вэхуьшд бихэбер,—
 Вачарунд бирден яратмишимере!..

Гьечи, э гьэд эн могьлугь мигьиди
 Балалайкареш рач гуьрди э дес,
 Дуьл ю темэхьсуьз ве азад нуьшди,
 Эй мэглни хунде простой певец.

Бирден вешенде зурбое сес юре,
 Хундени э гьуьзет гуьзеле духдер
 У сес гьелуьсди симгьоре бурра,
 Шинре оморени сер мэглни!—оммо хьэйф!—
 Нис хунде екиш эхир энуре!..

ДУЬСДОГЬ

Вокунит дер зулмотире,
 Дит товуши рузе э десме,
 У духдереш, гьизизире,
 Ве у юргьэ сие гьэсбе!
 У гуьзеле гьэл мигируьм
 Ширин-ширин моч мисохум,
 Ве э кул гьэсб нуьсде песде
 Мурам тегьер кулок жесде.

Оммо сэхди дер гьээзмет,
 Ве пенжереш лап гуььндуьри;
 Сие гьошгьош дури эзме
 Э утогьлей хуьшде дери;
 Рэхьмедуьле гьэсбиш тэхьно
 Азад эдей гешде э сэхьро
 Рач шор шорле жесде-жесде
 Вежогьунде дуймеш аста...

Тэхьноюм ме—шор нисд гьичиш:
 Диворгьоют эз гьерлогьо,
 Тов дорени эз пусузиш
 Муьрде-муьрде ригазлегьо;
 Энжэгь сес оморе эз дер:—
 Гье е жире сес эн гешде —
 Сес пой гешдей эн часовой
 Э шев, сокит бугьо гьово.

ГЮНИ

Э гьопуй хуней кешуьш монастыр
 Хуьшг бире е фэгьире мерд,
 Седогьо эй хосде поисде,
 Мисухд дуьл юш эз гьэгьр ве дерд.

Е дугъэ нун миxосд энжэгъ,
Чумгъоюш глэзиет пур бу,
Кибуге дено тикей эн сенгъ
Э кешире хуышге дес ю.

Гъечи дугло хосдуым эй туь
Э дерде глэрс ве гъэтевоз;
Гъечи чувствой ме этуь
Гъемишелуыг фурмунде омо!

ВОЙГЕ

Эйчуь нисдуым ме гъуш, гъилогъ сэхърой,
Парзегъо гъони эз гъовой?
Эйчуь нидануым ме э асму гешде
Азадире энжэгъ дусд дошде?

Э запад, э запад пар мизеруым ме,
Э сэхърогъой эн бебегъой ме,
Эжеки гъэле, догъгъой булути
Жунгъошу рач рэхъэт дегешди.

Гъэлхэнд мироси ве гъилинж энугъо,
Туз ве парс гирдет э диворгъо
Эсер гъэлхэнд ве гъилинж пар мизеруым,
Тузгъошуре туър-туър мисохдуым.

Ве шотландски арфа эдес мегуърдуым.
Э симгъой ю энгуышд мибердуым
Ве сер мигуърдге бирден симгъой энугъ
Сес доре, мипоисд гене у.

Оммо фойдесуызуът фикиргъо гъеме
Эгъэршуй эн законгъой гъисмет,

Э глэрейме ве хоригъой бебегъо
Дегешдет шаргъой дерьегъо.

Песини гъумолет гуьзеле боецгъо
Пажирени э догъгъой кесгъо;
Мере инжо зенди, оммо дуьлме нисд инжой...
О! эйчуь нисдуым гъилогъ сэхърой?..

БУЛУТГЪО

Булутгъой гъовой, гъе гъэриб гъисдитгъо!
Чуьн софе сэхърогъо, чуьн зенжил эн жевгъер,
Мере хуно ишмуш, гуйге оворегъо
Жесденит э лой юг, эз дусде лой север.

Кини пиш сохдегор ишмуре булутгъо?
Пэхъние бэхили? ненге гъэгър дуьл ишму?
Белкине огъуе фитнесгъой эн дусдгъо?
Ененге тэхсири бори э базушму?

Нэгл, визор овурди типтие сэхърогъо...
Бире ёд эришму гъем хэвес гъем дердиш,
Хиникит гъемише, гъемише азадит,
Ишмуре нисд ватан ве нисди гъэрибиш.

ГЪОЕ

Булут суьрхи согъ шев дегешде,
Э синей эн е зурбое гъое
Себэхъ зусери сохде у вое
Э рэхъ офдо у рач жесде-жесде;

У пире гъое мунденге тэхъно,
Шейлуье нишон эруйю вомунд,
Тик поисде у сэхд э гъэм домунд
Ве аста-аста гирисд э сэхъро.

СОГЪБОШИ ГУФДИРЕИ

О, туь жогъиле кук лезги, мара;—
Эй чуй рафде туь гу гъери дануьм?—
Булут пичунди унжо догъгъоре;
Оммо инжо гъисд дуьл динжи туьре—
Меш туьре хосденуьм!

Эгер и себэхъ зере бердиге
Еревурди эн дуь раче шеве эз ёр;
Нисд бэхш, косибуьм: мидорум ненге.
Энжэгъ уники, омори зенде
Дуьлмеш э дуьлтуь той!..

Оморей инжо э неме гъово;
Эз епинжитуьш шив глов рихдембу
Хосдениге туь и рач гъисдигъо
Эз офто рузе, эй эни чумгъо
Бигъил гъе торбу.

Дениш: э гьерло савзе догъгъоют,
Угъо гужлуьнуьт, дуразуьт угъо
Кулегъош айшу рач хэлглатгъоют:
Иму азадим, дуьлгъош гуьнжоют
О, мара э дургъо!—

Бовор сох эме, ногъогъ мара туь,
Чуьжо дусд хосдге—унжои ватан.
Ниёв эзу дигъ екиш э рэхътуь.
Е руз семе пой гене э ёнме туь
Е сэглэт семе, жон!

—Нисд мере ватан, нисди гъич дусдгъош,
И гласб ве шущге гъисд энме хьэрмэхъ,
Экитуь рузме бэхдлуь мибисдо,
Оммо, о гуьзел, глёрсгъойтуьш нидав,
Поюнде мере эз рэхъ.

Эз шовглой хуни дуьле пичунде
Ченд салгъо эдем дире ехмиши:
Тейте эз дуьшме ху нерухунде,
Нигуюм эз екиш: туьре эдем хосде,—
Ини жогъобме: согъбоши!

БЕГЛЕЦ

(Горская легенда)

Мивидовусд Гарун лап зу,
Эз хэрегушиш лап зурбо;
Мивирихд эз терс, эз мейду,
Хун черкесгъо рихдембугъо.
Бибешу ве дуь бироргъо
Муьрдет унжо эй азади;
Ве эзир пойгъой дуьшменгъо
Герденгъошу дураз мунди.
Хун рихде хосдени кумек.
Фурмуш сохде гъэрд ве глоре
Вирихд Гарун эз туз эн женг
Вир сохд туьфенг ве шущгере!

Ве гиросд руз; гешд думонгъо
Эсер сэхъро ве бистонгъо,
Чуьн фирегъе перде жесде
Буйдо кулок эз лой восток,
Э сер чулгъой эн пророк
Менг эн суьрхиш поисд аста!..
Гарун хэсде ве гъэгър гуьрде,
Хун ве эрэгъэ покурдени,
Сигъде дигъеш э дохьоргъо
Эз товуш менг шинохдени;
Кес недире диromo у...
Гьерлогъо гъисд сокит, сессуьз,
Эз келе женг е тэхъно у

Э хуне омори заралсуыз;
Омо э ён хуней шинох,
Э комики мисухд чирогъ,
Эз гьемей дуьл сэхд лерзире
Дарафд Гарун гуьрде дере;
Куьгьне дусд бу Селим энү,
Селим не шинохд Гаруне;
Рафде гуйге бирден жуню
Хуьшг бире мунд дес эчуне...

“...Келеи худо! эз дес бедгьо
Туьре хилос сохде гьишди
Гуфдире у э молохгьо!”
— „Чуьни тозекор? — пуьрси Селим,
Дуь гьошгьоюш сэхд тик бире
Ве чуьн глэтош денишире!..
Ве гьебирден вэхуьшд Гарун
Э раггьоюш жесд гене хун.
„Дуь руз иму бердим сэхд женг;
Муьрд бебеймеш, муьрд бироргьош;
Ме вирихдуьм, лерзире тен
Э пелесе чуьн хьэйвонгьо,
Эз пойгьо хун рихде-рихде,
Расире э сенгъ ве кулегьо,
Мивирихдуьм нишон гуьрде
Эз рэхь хуггьо ве эн гуьрггьо;
Черкесгьо эдет биренуьт пуч...
Куьгьне дусд гьобул сох мере;
Эжун худо! ники туьре
Те гьовреш нисохум фурмуш!..
Селим жогьоб доре гуфди:
„Бура-доигъи туь э нифригьош.
Не шолуми ве не дуглош
Мере эри гложиз нисди!..
Дуьл эн Гарун сухд су гуьрде,

И гофгьоре сэхд тоб до у,
Вадарафд лол бире мунде
Эз юре гьэгьр догьо гьопу.
Гирошде эз ён хунейге,
Едэгьдэггэ поисд Гарун
Рафде рузгьо поисд чуьн хов
Бирден чуьн моч сес до гуйге
У хинике сифет энү.
Ве гуйге гьэд эн дуьл энү
Бисдо бирден шор ве товуш,
Э пушою поисд чуьн гьуш
Эз и хуне раче духдер;
Ме севгилуьм—гуфди Гарун эдуьл хуьшде:
У глэзизи эн дуьл мени...
Воисд варав—оммо шини,
Гьэдимне мэгьнире у...
Эз менг ветете рафд рангю.

Эдее рач гешде
Менг аста ве сокит
Оммо жовон—игид
Э женг эдей рафде.
Туьфенг пур сохденге у
Духдер рач гуфди эз у:
О глэзиз, сие гьош,
Дара туь пушово,
Дугло хогъ э Восток
Дуз ведиро э пророк
Диеттеш жоборд бош
Э дусде хьэрмэхгьо
Бошутгьо хогьинет,
Мимируь эрузгьо
Недире гьич гьуьзет,
Ворушгьош нишуру ярай юре
Хьэйвугьош э хок ниденуь юре.

Эдее рач гешде
Менг аста ве сокит,
Оммо жовон—игид
Э жеиг эдей рафде.

Гарун сере дуллу сохде
Видов-видов рафд гене у,
Донгьой глэрсгьош эдей рихде
Эз чумгьо э сер синею...
Ини, эз зыг!бе лойлум хурде
Хунешуре вини Гарун;
Пенжерере эдей куфде
Э жендекою шор бире хун.
Ве эзи хуне герме дуг!о
Эз товун ю рач тик бирет;
Оммо пире деде эз довг!о
Е уре тэхьно нисохд гузет!...
“Дедей, воку! менуым дедей
Гарун туьнуым, чуькле кук туь;
Эз зир гунлей рус вирихде
Оморем эёнтуь!— „Тэхьно?“—Етуь!—..“
—Бироргьо эжи? эжи бебе?
„—Муьрдет! пророкиш рэхьмет сохде,
Ве молохгьош журе веберд“
—Э киришу дуьшмере куьшдей?
—„Нэг!... чуьн тиркому ме вирихдем
Гьилинж мереш гьишде э мейду,
Туьре эри хомуш сохде
Ве покурде глэрсе эз чум туь...“
—Сес туьре ги! гавур, мурдал
Не дануьсдей чуьн мерд муьрде,
Вирэхь бире, тэхьно зигь туь.
Эз глэйб туь ме салгьой мере
Нидануым гьич локо зере,
Туь гьули, гложизи—кукме нисд туь!..

Паруьсд гьеме сесгьой гофгьо,
Гьерло э сэхде хов варафд
Гьэргьуьш, гьирке ве минетгьо
Хэйли эз зир пенжерере марафд;
Э сер номус у эхирде
Хэнжеле э дуьл сэхд вогьунд у..
Дедеш дики себэхьмунде...
Песово до чуме эз у.

Ве езуггэ меит юре
Э гьоврегьо неберд екиш,
Ве хун ярай дуьл энуре
Лисирембу сег хьэетиш;
Э ён меит глэйллегьо
Сохдембируьт нифри ве сес,
Ве домунд у гье э ергьо—
У номус ве уьдуьм беглец.—
Ношумою эз чум пророк
Э лерзевоз вир бисдо рафд;
Соююш э догьгьой восток
Э торе шев гьонниш мигешд,
Ве зусери пенжерере
Куфде минет сохдембу у,
Оммо шинре ризгьой гьуроне
Э булутгьо мивирихд гене
Чуьтам эз гьилинж мивирихдге у.

БЭХЬС

Е дес э гьэд гьовумлуде
жэг!мет эн догьгьо,
Казбек ве Шат э зурбое
келе бэхьс офдо.
„Хьйтиёт бош!—эз Казбек гуфди
Сипре сере Шат:—

Ногьогъ бирор не бирей, муьди
Туь э инсонет!
Инсон келе глэтош менуь
Э гьугъ догъгьой туь;
Ве тевереш сэхд мизенуь
Эз дохьоргьой туь.
Ве лопаткай эн огьуниш
Эз сенгъэ дуьлгьо
Медешенуь муьсиш, суьрхиш...
Мокуну рэхьгьо!
У кervугьо эдет рафде
уже эз догъгьо,
Мидануьсдгьо энжэгъ жесде
булут ве гьушгьо.
Инсонгьо лап глэмелдануьт!
Сэхди чуьн кулок,
Хьитиёт бош! угьо амбаруьт,
Муьхькеми Восток!“—
— Мере эз Восток терс нисд гьич вэхд,—
Жогьоб до Казбек,—
Инсон унжо хисири сэхд
Изму дуз нуьгъ век.
Дениш: эзир эн чинаргьо
Ховелуь гьемин,
Рихдениге кеф шоробгьо
Э бел грузин;
Ве ён э лой дурей гьэйле
Э гуьллуь диван
Э ки хьэвуьз жовогьили
Хисири Тегран.
Уни э пойней Ерусалим
Сухде омори селт,
Сес-суьмуьгсуьз, муьрди, лоли
Согъ е вилеет;

Дегирдеи ёде соеш
Гьерлогьоюре,
Сер гьоврегьой эн шогьгореш
Нил эдей берде.
Бедуниш сохде фурмуш
Э глэсб жесдере,
Астарагьо шуморде э асму,
Бебегьо эер офдоре.
Инжо гьемме деруьт Э хов
Хьисобуьт муьрде...
Нэгл, гложизе Восток нидав
Мере вегуьрде!

„Пуш-пушоки мебош гьич шор!—
Шат гуфди гене:—
Уни эз Север,—дениш, бирор,—
Ведини чуьниге!“

Казбек эдуьл сэхд мунд мэхьтел
Шинре хэбере,
Ве э север тиж гьелбегьел
фуьрсо назаре.
Бирден гуйге десе сер зе
Дерд офдо э сине,
Виники у эхирсуьзе
гьэдер инсоне.
Дуз эз Дунай тейте Урал
Глэтоше хуно
Келе полкгьо зере урра
Миоморуьтгьо.
Ве султангьо э кул глэсбгьо
тегьер тиркому,
Сэхд шишире гьовмикендгьо,
Туз сохде те асму,

Ве боевой батальонгъош
Гӕлемгъо гуьрде,
Э е дезде лубнг миногъо
Гъоволгъош кудде.
Батарейгъош жезде-жезде,
Сес мисохуьтгъо
Шӕгмелегъош луб-луб сухде
Чуьн вӕхд эн довго.
Ве э пушошу дуллу гъошгъо
Пире генералиш,
Гирошдигъо эз гӕтошгъо
Ульуьмгъой жениш.
Полкгъо гъеме сӕхд муьхкемуьт
Чуьн сайл сес мидо,
Оммо дир-дир, тегьер булут,
Дуз э лой восток.

Эз думут ве сие ховгъо
Сӕхд хӕсде бире,
Хъисоб сохдеш недануьсд Казбек
Гъӕдер дуьшмере.
Ве сӕхд гъӕмлуь дениши у
Э догъгъо-дусдгъо,
Килӕхъ эсер чум шиши у
Ве сессуьз бисдо.

ПЕЕЛЕЙ ЗИНДЕГУНИ

Эз пеелей зиндегуни хурденим
Чуме бесде иму,
Гъирогъгъой суьрхиуре тар сохденим
Гъе эз хуьшден гӕрсгъойму.
Кейки пушой муьрдей инсон эз чумгъо
Перде офдорени,

Чуь фурмундиге... э у пердеревоз
Гъеме вир бирени.

Ве увӕхд хуб диреним, ки тигъибу
Гуфдире у пееле,
Ве э гъӕд ю добугъо чиш—хӕл бу,
Ве эн кес бу уш гъеле.

ХУНЕЙ МЕ

Хуней ме э гьерло гъисд, эже гъисд асму,
Сес мӕгӕни эз чуьжо тикиге,
Тенг нисди эй шогъир, зигъисдени у
Э чуьжо журкумлеш дериге.

Те астара гъисдигъо бу расире гъул ю,
Ве гъемчуьн у рӕхъӕш деригъо
Эз дивор те дивор, пеймундени у
Э чумевоз нӕгӕ, э руьхъ дуьлевоз.

Э дуьл одоми де чувствой расди,
Хосе тум эн гъемей гъуьмуьр ю,
Фирегъире гъич эхир ю нисди,
Е век мидав рафде те е миже ю.

Ве и лап гуьзеле келе хунейме
Эй эни чувство вокурден у,
Ве амбар биӕ дерд кешуьм э у ме
Ве динжиш мибошум ме э у.

МЕ БАЙРОН НИСДУЪМ

Нӕгӕ, Байрон нисдуьм, ме ейгеюм,
Гъӕриб, гъеле мӕгӕлуьм нисдигъо,
Меш уре хуно овореюм
Энжӕгъ э руьхъ урусиревоз.

Зу сер гирдем, зуш марасуьм ме,
Эгъуьлме кем мисоху яратмиш;
Чуьн эгъэд океан э дуьл ме
Дери имид хуьрде боворини.

Ки мидануь океан, очугъ
Э гъэд дуьлтуь чуь пэхьни гьисдиге?
Ки суьгъбет мисоху фикир мере э могъдугъ?
Ме—ненге худо—гъич кес ненге!—

ТАМАРА

Э сигъэ дереи эн Дарьял,
Эжеки Терек рач рихдембу,
Поисди е гъэле эз ченд зал,
Чуьн дохьор уш сиегъ бирембу.

Э у тенг ве гъуьндуьр бугъо гъэле
Царица Тамара дебири
Комики бу иблис ве хьилле
Ве гуьзел чуьн молох гъовои.

Шев эз гъэд булутгъо ве шогъвор
Уьшуьгълей эн суьрхиш мидо нур,
Мохурд у э чумгъой рэхьгирор.
Э гъэле сохде у рач буюр.

Шинире миомо эз гъэлеш
Муьхькеме раче сес Тамара:
Пур бугъо эз муьгъбет ве хъэвес,
Ве нибисдогъо варасире.

Э у сес гъич веде небугъо
Миомо воин, чабан, севдегер,
Вокурде миомо гъопугъо,
Нуькериш э гъуногъ мизе сер.

Э нерме хъэлов эн хээ — дара
Ве зар-зар, бугъо рач безетмиш,
Гузет бу гъуногъэ Тамара
Э ён ю рач дуь жом шоробиш.

Сэхд гуьрде миомо дуь десгъо,
Ве ловгъош могоси, сохде мэхь,
Мэхьтеле гъэрибе сес гофгъо
Миварафд эз унжо те себэхь.

Гуйге э у залгъой эн гъэле,
Курают э куьнди сад жогъил,
Э шоре гъэруьси шевине,
Ененге э хэйрот эн овил.

Ве оммо э сегьер ригазгъо
Э догъгъо лов бире минуьшди,
Сокити, зулмети эз гьерло
Мидегуьрд унжоре гъеeki.

Энжэгъ е Терек бу, эз дере,
Эз дерей эн Дарьял сес мисохд
Мачарунд сокити гъоворе,
Лепуьриш лепуьре пиш мисохд.

Э гирьеревоз сессуьзе тере
Угъо эй берде тэгъди мисохд;
Ве и вэхд ечи э пенжере
Сип-сипи, мигуфди: бэхшлемиш сох!

Гъечи рач бу у бэхшлемиши,
Гъечу ширин у гоф сес мидо-
Гуйге эшгъ жогъиллешмиши
Муьгъбетлуь екире гоф мидо.

ВЕЛГ ПАЛУТИ

Велг эн палути эз дусде луге бурра оmore
Бирэхме зуьгбе берд уре э чулгьо гьуьл доре-доре;
Эз глэтош герми, дерд-гъэм ве бее, пажн хуьшг бисдо;
Ини эхирде те Черное море гьуьл бире офдо.

Э гъирогъ Черное море поисди жоггиле чинор;
Э уревоз рач гоф мисохд кулок, велггьоре доре вор;
Э лубегьоюш вози сохде рач мижесд буьлдуьргьо,
Э глүзет духдер шогъ дериегьи михундуьт угьо.

Гъэрибе гъуногъ вогосире эбин гъуьндуьре чинор;
Эз товун вэхдлугъ месген офдею мигуфди э дор
Эз лугъонди дуьл: „Езугъэ велг эн палутинуьм ме
Эз вэхд зу расирем, ве э беде ватан келе бирем ме.

Метлебусуьз тэхьно э и дуьньегъ оворе мундем,
Эдем пажире, хуьшг эдем бире рэхъэти неофде
Туь и гъэрибе гъобул сох э гъэд эн суьрхэвелггьо
Данусденуьм ме омбор гуьзеле овосунегьо“.

„Эйчуьй туьмере?—жоггиле чинор жогъоб до уре, —
Чуьлки ве зерди, —жиге нисд эгъэд кукгьой ме туьре.
Туь амбар дирей—чуь офденуьм ме эзу нэгъуьлгьо?
Гъечинигеш ме визор оmoreм эз сес буьлдуьргьо.

Бура рэхъ туьре, о есир, гъэриб! нивои туь мере
Муьгъбет чуьшмеюм, ве эри энэ эдем тов доре.
Лов сохдем инжо лубегьой мере, э келе гъово,
Деръегьиш рач ришагьой мере шушдени гьербо“.

СЕ ПАЛЬМА

Э чулгьой эн гъуми аравийский вилеет
Се пальма гъуьнерлудь э гъово тик бирет.
Эз глэрей энугьо, эз хори бугьо кур,
Гъуьл мизе е билогъ, гловюш рач доре нур,
Мидошдгьо се доре эз гъизгъин эн герми,
Ве эз кулокгьо—зуьгбегьой эн гъуми.

Э гъечи омборе салгьо гиросхдет;
Оmmo гъич е гъэриб эз ёде вилеет
Оmore е гилеш рэхъэти не дири,
Водоре хуьшдере рач э и серини.
Ве сер гуьрд бихэбер эз глэтош ригазгьо
Хуьшг-хэвенг эй бире и билогъ ве велггьо.

Ве сер гуьрд се пальма э худо эрзоре:
„Вероморейм бегем иму эй пажире?
Гуьл доре бирейм тик, фойдесуьз э чулгьо,
Пуч бире, эз туфон ве гъизгъин гермигьо,
Назаргьой эн екиш несохде гъич вэхд шор?..,
Дуз нисди, о асму, норейгьо туь гъэрор!“

Гъеле бегьем хомуш небиребу гъово,
Вешендгьо гъум суьрхи черх хурде чуьн гъитгьо,
Сес сохдуьт эз гьерло, эз гьерло до зенг,
Эз сумогъ, холинче до хори ранг-беранг.
Ве мирафд э и вэхд чуьн лепуьр деръегьгьо,
Десдегьой одоми ве кервуй девегьо.

Пичире, дуллу бу эз кемер девегьо,
Тогьой эн боргьо, ве тэхдепалазгьо;
Ве раче десгьоре кими вэхд тик мегуьрд
Чумгьореш, эз унжо, кими вэхд мивокурд
Ве араб водоре хуьшдере э гъилинж,
Э тэглди венгесде, гъирата нигьишд динж.

Ве глэсбиш кими вэхд лой зере жесдембу,
Пеленге хуно вирихде эз тиркому;
Ве сипре хэлглатиш рач э тен эн араб,
Гъуьже-гъуьж бирембу, бирембу у хэреб;
Сес жуьрай ве эн зенг э гъум венгесдембу,
Гъилинжеш вешенде, гъегене гуьрдембу.

Ини куьнд бисдо эз пальмагъо караван,
Ве э зир эн велггъо зе угъо рач месген.
Эз глов эн зуьм-зуьми пур бисдо кузегъо,
Ве е рач тик гуьрдуйт сергъоре пальмагъош,
Ве эри гъич гузет небугъо гъуногъгъо
Шолуми гуфдируйт эз гъэриш эн дуьлгъо.

Ве оммо торики рихденге эз гъово,
Сес доруьт лов тевер э рагъгой пальмагъо,
Ве доргъгой садсали гъуьмуьрсуьз офдоруьт
Пилкегъошуреш рач глэилгъо покурдуьт,
Ве жендекгъошуре песде селт венжире,
Гъе кем-кем сухундуьт те себэхъ расире.

Жесдуьтки булутгъо э запад, э унжо,
Кервугъош тик бире рафд гене эз инжо;
Э и чул пелесе чуьн нишон эн дерди
Сипре хинике хокистер бу веде,
Чуьшмеш селт сухунде мундеи энуре,
Ве песде кулокиш лов тум сохд, вор доре.

Ве изму тигъини-тухъори гьер логоь—
Де суьгъбет нис сохде э билогъэвозвелггъо:
Ногъогъ бу минет юш серини дуь гуфре,
Оммо эз герме гъум эдембу пур бире.
Шилоли эн чулиш э бинею нуьшдембу
Гуьрде ов хуьшдере э унжо куьшдембу.

РОМАНС

Э мейдуй женг эдей рафде,
Шинов дуглой дуьл эн дусде,
Биёр мере э ёртуь.
Эгер туьре фурмундуьтге,
Эз зиггисде вомундиге,
Дуьл туьш чуьн гуьл пажи рафдге,
Э дуре мемзуьлтуь
Биёр мере э ёрт туь.

Киш бисдоге дес кешире,
Бирмундге этуь у гъоврере
Ве гуфдиге айтуь,
Эз товуней энудухдер
Гъэйгъусуьз ве дердлуь сухде,
О, ширине дусдме, песде
Э улкей кесгъо туь
Биёр мере э ёртуь.

Белки глэзиз, гирошде вэхд,
Гене офдо э ёртуь сэхд
э зулмете ховтуь;
Мишинови сес гирисде,
Мэглни муьгъбет ве шуькесте
Е э угъо ухшешлуьте ...
О, э хов семе туь
Биёр мере эёртуь!

БЭХШГЪОЙ ТЕРЕК

Вэхш ве гъэьгрлуь вой зерембу,
Терек эз гъэд эн гъоегъо,
Глэрсгой энущ зуглбелуь бу,
Шэхде мешенд э гьерлогоь.

Оммо эз сэхьро гирошдкн у,
Ини фенде глэмел офди,—
Хушхьол сохде сифете у
Э Каспия гьечи гуфди:

„О, туь пире келе дерьёгь,
Э кешей туь ги шар мере!
Сейл зерем ме рач э гьерло
Хуб бу гьони рэхьэт бире.

Ме э Казбек зенде оморем,
Ве шир хурдем эз думонгьо,
Гьер вэхд э бэхьс хьозур бирем
Э ёде кор эн инсонгьо.

Эй хушхьоли эн кукгьойтуь,
Тараш сохдем Дарьяле ме
Ве сенггьоре чуьн нэхиргьо
Рач гьей сохде овурдем ме“.

Каспий гуйге рач хисире,
Э сер сенггьо сере гуьрди,
Оммо Терек, деш лисире,
Э гуш Каспий гене гуфди:

„Овурдем ме эй туь гьуногь!
Простое гьуногь нисд у:
Кабардини, игид эн догь,
Эз мейдуй эн гьовхой у.

Э гьэд кольчуг де у жовон;
Пулатини гьуловнегьош;
Ченди ризгьой стих гьурон
Эз суьрх ве зар ве э угьо.

Ини жумунд гьошгьоре у,
Ве дуь бузлей раче биггьо

Э гьэд шэхдей дусде хун ю
Гуйге бирден герм веромо.

Жогьобсуьзе назар энущ
Пури гуйге гьэгьрегуьни;
Э песой сер кекуьл энущ
Эдей е рач жуьмуьсдени“.

Каспий сессуьз хуб дегешле
Э сер гьумгьо, сэхд хов миди;
Оммо туфонлуье Терек
Гене э у гьечи гуфди:

„Шинов, леле: ини гене
Овурдем ме е бэхшигеш!
Уре дошдем э гьэд сине
Эз гьер чигьо, те инжиге.

Ини э гьэд лепуьр дери,
Веги раче казачкаре,
Душгьой коми гилов зери,
Бенд муйгьоюш товтов доре.

Руй ю гьэмлуб-думонлуьни,
Рач хисирет дуь чумгьоюш,
Шивгьой эн хуш гьуьл зерени
Эз кон ярай эн синей ю.

Ве эз товун эни гуьзел
Екиш дердлуб фикир нисохд,
Энжэгь еки э станицай
Эн казакгьо, чуьк-чуьк мисохд.

У дуз э кул глэсб венуьшде
Э женг муьхькем мипою у
Ве эз хэнжел чечен куьшде
Миёв эхир, раче жун ю“.

Беде лепуър сессуъз бисдо,
Ве эз сер ю сипи, чуън верф,
Раче гуъзел, жесде-жесде
Бендгъош дуллу, дору дарафд.

Ве Каспиеш дики уре
Сере тик гуърд чуън зуъгбегъо,
Ве кип-ковре чумгъоюреш
Пур сохд хъэвеслубе глэргъо.

Эсифет юш шори нуъшде
Ве рач муъгбетлубе сохд гъобул
Э зурбое гъужогъ хуъшде
Келе шаргъой Терека у.

ДУХДЕР ГЪУНШИ

Эри азади мимундум хъэсрет,
Дуз ченд есали, еруз гъэземет;
Пенжерегъош лап ве э гуъндуъри,
Гъэреулчиш гъе э посой дери!

Мере э и гъэфес уьлуъм мишиши,
Нибисдоге эгер духдер эн гъунши!..
Имбуруз гьердуъ зу, хэбер бире,
Астала эй ю жумундуъм сере.

Имуре шинох сохди е хъэсрет,
Ве дусдиш сохди жэглмуъе муъгбет
Тургъой пенжере э глэре дегеш
Зенди э иму е жире войге.

Нуъшде гьер себэхъ э пенжере ме,
Э тешнеиревоз фегъм сохденуъм ме
Ини э раче пенжереле: тэх-тэх!
Бирден пердегъо зверо варафд.

Эме дениши у раче духдер
Э сер пенжегъо чунере гуърде,
Гуйге кулоклеш зере эз душ ю,
Венгесд зул зуле сефгире эз сер ю.

Оммо синею езугълубе бире,
Нуъшди у хэйли, гъе ох кешире,
Ведини, эдей думут сохде сэхд,
Гешде уш чуън ме азади ве бэхд.

Хижолет мекеш глэзизе духдер...
Воюгу энжэгъ-гъэфесе вокурде,
Песде тегьер гъуш е рач гьердуъиму
Э келе сэхъро пар мизеним иму.

Эз бебешму дуъзд туъ очоргъоре,
Нуъшун э межлубе гъэреулгъоре,
Ве э ён дергъо гъисдуътгъоревоз..
Ме мивадарам э гъэвл энугъо.

Шеве вих энжэгъ, лап тор бугъоре,
Ве туънде шороб ди туъ бебере,
Эй дануъсдейме, у шев сох дуллу,
Э пенжерелеш шившиве ейлугъ.

БАЛЛАДА

Э гъиругъ деръегъ е гуъзел рач нуъшди,
Мигърову-мигърову у эз дусд мигуфди:

„Имбуруз э кон глов гениле офдори,
Дешенде хуъшдере герд уре туъ гъери!

Ве муъгбеттуъре эме и мэгллуъм мисоху!“
Дуъшире гъебирден едуъл эн жовон ху,

Э товун эни кор доре у фикире
Э кефлуь бугьо глов у дешенд хуьшдере.

Эз кон глов эдете тик бире шэхдегьо,
Ве шаргьош сигъ бире мивогошд песово.

Оморе гьегене э гъирогъ зеренуьт,
Ве угьо жовонеш эз кон глов миёруьт.

О мозол! У согъи, гъоере гуьрди у,
Э дес юш гениле, оммо тор сифет ю.

Глэзизе занигьой эн жовон вомундет,
Ве тара муйгьоюш рач э сер дегешдет...

„Гу гьери имогьой, хосденуьм-ми туьре,
Эз жуш дес вегуьрде офдем ме генлере.“

Комики э сие лугьонде кон гловгьо
Пичире мундебу э гъэриш мержонгьо,—

Ги,—гуфди, жовон рач домогълуь,
Ве песе дениши э духдер муьгьбетлуь.

Ве гуфди духдер рач: „О Глэзиз, о жовон,
Эгердусд гьисдуьмгемержонеш оф эз глов“.

Е ме согъ мимунум е мимуьруьм унжо
Гуфдире, дарафд кук э гъэд глов эй мержон.

Эз кон глов эдете тик бире шэхдегьо,
Ве шаргьош сигъ бире мивогошд песово.

Э гъирогъ зеренуьт у шаргьо гьегене,
Оммо де не овурд эз кон глов жовоне.

ВЕСИЕТ

Э туьревоз воисдени
Бирор, тэхьно бире:
Гуфдиренуьт зигьисдени
Кем мунди мере!

Эй зуригьо эдей рафде
Туь э хуне, мере гьишде,
Кини гъэйгъу кеширегор
Эз товуней жунме бирор.

Пуьрсируьтге гьерки бисдо...
Гьечи гу туь э у;
Эсинею гунле жесе
Яралуь биребу;

Ки ве муьрд у эри падшогъ,
Домунде сэхд э дерд ве огъ;
Ве саламиш гуфдиребу
Эз гъэриби эй ватан ю.

Бебе-дедейме бэжэхьэт
Те гьонилей согъуьт...
Эз товунме, дуз бу гьелбет,
Ногьогъ дерд не хуруьт;

Оммо эгер гьисдге зинде,
Гу: тембелуьм эй нуьвуьсде,
Ки, фуьрсо мере э поход,
Бигьил гузет небу ногьогъ.

Угьоре гьисд е зен гъунши...
Омоки э ёртуь,
Нипуьрсуь у: хуби, хоши,
Оммо гу э у туь:

Эз товунме лап расдире,
Гьич е гофиш хэйф небире;
У бигбил гируьсуь ченгэде воисд..
Эй энү гьич е зарал нисд!

ГЕМИ ГЬОВОИ

Ленуьргьой океан зуьм-зуьми
Мидо тов эз уьшуьгь астарасьо,
Миомо тэхьноле е геми,
Э гьерло лов сохде парусьо.

Миомо у гьич лой нэхурде,
Сес нисохд гуйгенер синеюш,
Ве сокит э гьово тик гуьрде
Чумьгоре, мидодошд тупгьоюш.

Э сер эн у геми не вобу;
Не капитан, не матросгьош,
Оммо гьич эри ю ков небу
Чуь жире гьоегьо ве шаргьош.

Э минжи океан поисди—
Остров,—хэребе тимтухьор;
Ве э у остров дегешди
Э сие гьэд гьовре император.

Комире дуьшменгьо донори
Э гьэриш эн гьумгьо хьуьрметсуьз,
Э сер ю е сенгьиш венори,
Чуьки де тик бире невэхуьзуь.

Муьрдигьо сэглэт ю оmore,
Димдуз сал мирафдки черх хурде,

Ве э бел остров водоре
Мипоисд у геми гьебирден.

Ве у вэхд эз гьовре, император
Э хуьшде миомо, тик мэхуьшд;
Сюртук юш дудулу тегьер бор,
Шляпаш э сер ю сигь минуьшд.

Гьулгьоре тегьер хоч гуьрде у,
Э сине дуллу сохд у сере,
Ве оmore э геми венуьшд у
Ве гьей сохд, гуьрде сэхд рул юре.

Миомо э Франция у,
Мундигьо гьуьзет ю ве тож, тэхд,
Э жеки е кукеш гьишди у,
Ве куьгьне лешгереш э бедбэхд.

Э гьэргьи нимешев куьнд бире
Э дусде хори эн улкею
Бирден ху э рагьо дуьшире
Ве журкум вежегьисд э чум ю.

Норе у зурбое лунгьгоре
Э хори ватан ю диromo,
Гуьрде нум игидгьой хуьшдере,
Божэхь зе э сер эн маршалгьо.

Оммо сэхд хисирет маршалгьо
Э гьирогь эн шаргьой эн Эльба,
Э гьэриш гьумлугьгьой Россия,
Ве эзир верф сипсипи чуьн пембе.

У сесе нишини маршалгьо:
Муьрдетгьо омборгьо э вэхд женг,

Ве хогьин биретгьо кимигьо
Фурухде гъилинжеш э дуьшме.

Ве норе у гъэмлуь пойгьоре
Мигешд у э илош, э улош,
Гъиругь эн шарлуь гловгьоре.
Ве гене тик бисдо божэхь ю.

Огол зе гъэзизе куке у
Офде эз у кумеки эй хуьшде,
Ним дуьнъегье э герде гуьрд эй кук у,
Ве Францияре энжэгъ эй хуьшде.

Имид сэхд э дуьл ю домунде,
Сухди селт падшогье кук энү,
Оммо император сэхд гузет сохде
Поисди миёв гуфдире у.—

Поисди у дердлуь ве тэхьно,
Те эз Восток вэхуьшде товуши,
Эз чум ю домогълуь дуьгъ гъэрсгьош
Рихде сэхд хорире мишиши.

Ве песде э геми венуьшде,
Э сине фушенде сереш у,
Гъей сохд сэхд, десгьоре шугьунде,
Гъегене песово э рэхь ю.

ПОЭТ

Эз нэхчгьой эн суьрхи хэнжелме тов доре;
Э лов юш имиди сес мидо;
Пулат ю дошдени кор энү усдоре—
Мундигьо мироси эз восток.

Эй гъэтуьэ догъгьо амбар кор сохди у,
Эри кор гъич муьздиш не хосде;
Э омборе синегьо рэхь гировунди у,
Шэх-шэх ху эз яра рихунде.

У чуьн гъул гуш мидошд э гьер жуьр возигьо
Э гъэгьре гофгьо у зенг мидо усэгъэт,
Жендекгьо мивенжи у эзуни рузгьо,
Дарафде э еде, гъэйблуье хэлгъэт:

Эз улой эн Терек е казак вегуьрди
Эз бее меит эн господин,
Ве песде у хэйли пичире домунди
Э походный тукуй эрмени.

Гьони вир сохде селт сэхьиб хуьшдере,
Коми э вэхд довгогьо муьрди,
Чуьн тикмей эн суьрхи э дивор тов доре,
Рафде эз ю гьем гъуьзет, гьем беди!

Дие гъич э дусде гъэйгъуе десевоз
У нисе совусде оmore,
Ве э хэтгьой энүш гъич е одомиш себэхьгьо,
Тигъэтлуь фикире нис доре.—

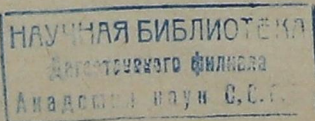
Дуз нисдми, э назлуь гъисдигьо девр иму,
Туь, шогьир, вир сохдей гъимете,
Ве э суьрхэвоз туь дегеш сохдей изму
У гъудретлуь бугьо власте?

Увэхди; гофгьойтуь дорембу рач сесе,
Эловлуь бирембу жобордгьо,
У эй хэлгъ герек бу, чуьтам жом межлуьсе
Ве чуьтам хуше руьхь эй дуьлгьо.

Стихтуь тегьер руьхь жесдембу э сер хэлгъ
Ве келе эгъуьлгъой эн угъо,
Тегьер зингилей эн гъэле мидо зенг;
Э рузгъой эн шори ве дердгъо.

Ве оммо гъэмлуьни зугъунтуь эриму,
Фитной ве шефди пичунде имуре,
Чуьн пире раче зе, хутей девр иму
Эй пэхъни сохде рач гъуьжгъоре.

О, пророк мэхизи-ми гене туь!
Э кумек сесгъой эн жуьрглэти,
Эз гъоблей эн суьрхи медирой-ми де туь,
Деригъо э гъэд парс нэглети?..

Контролер № 1